

FENOMENUL CREANGĂ ÎN EVOCĂRI POETICE

Dumitru APETRI

Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu”

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4374-2154>

Rezumat: În lucrare se constată că sunt numeroși poeții români care îl elogiază pe marele prozator Creangă, dar autorul cuprinde în vizor doar creația a cinci nume contemporane exponențiale: L. Deleanu, V. Levițchi, Gr. Vieru, N. Dabija și Arc. Suceveanu. Poeziile și poemele acestora evocă autenticitatea și farmecul capodoperei „Amintiri din copilărie” și a minunatelor povești crengiene. E scoasă în evidență prețioasa „simbioză organică a dorului cu umorul” (Ovidiu Bîrlea) și veridicitatea trăirilor umane care îi determină pe cititori să se identifice cu personajele și situațiile zugrăvite de neîntrecutul povestitor. Totodată se apelează la opiniile unor critici și istorici literari contemporani care tratează în exegezele lor impactul operei crengiene asupra creației literare din Basarabia.

Cuvinte-cheie: fenomen, evocare, trăire, inspirație, veridicitate, identificare, impact.

Summary: The paper states that there are many Romanian poets who praise the great prose writer Creanga, but the author includes only the creation of five exponential contemporary names: L. Deleanu, V. Levitchi, Gr. Vieru, N. Dabija and Arc. Suceveanu. Their poetries and poems evoke the authenticity and charm of the masterpiece „Childhood Memories” and the wonderful Creanga’ stories. The precious “organic symbiosis of longing with humour” (Ovidiu Bîrlea) and the veracity of human feelings that determine the readers to identify with the characters and situations painted by the unsurpassed narrator are highlighted. At the same time, some of the contemporary literary critics and historians are quoted who treat in their exegesis the impact of the crengian work on the literary creation in Bessarabia.

Key-words: phenomenon, evocation, experience, inspiration, truthfulness, identification.

Circulă o vorbă impresionantă: dacă nu li s-ar spune povești, copiii nu ar mai fi copii și ar îmbătrâni pe neprins de veste. E un lucru de înțeles, doar povestea e farmec și duioșie, călătorie imaginară pe tărâmurile fantastice, învăluite de mister, în care totdeauna învinge binele. Totodată, sipețelul fermecat al poveștii adună înțelepciune, povață, îndemn la cugetare, la fapte nobile și chiar vitejești. Povestea e izvorul de apă vie ce ne potolește setea de frumos, ne insuflă dragoste de viață și acțiune, revigorându-ne astfel forțele.

Să sporească acest tezaur de neprețuit – Povestea – Providența l-a ales dintre români pe Nică al lui Ștefan a Petrei miruindu-l cu darul excepțional de maestru al slovei artistice. Când s-a apucat să creeze povești, s-a văzut: tot ce ieșea de sub

pana lui emana vrajă și înțelepciune și își lua zborul peste ani și secole. Pentru că Maestrul vrăjitor a fost înzestrat și cu alte însușiri: mărinimie, bunătate, noblețe, spirit umoristic și o dorință nemărginită de împărtășire, de dăruire.

În lucrarea „Creangă-al veșniciei noastre”, prozatorul și eseistul Ioan Mânăscuț menționa: „Creangă avea fantasticul talent al esențializării; el este creanga noastră de aur, un punct de reper esențial al spiritualității românești” (Mânăscuț, 2016, p. 92-93). Fiind un mare și permanent punct de reper, fenomenul Creangă îi inspiră mereu pe scriitori (prozatori, poeți, dramaturgi, memorialiști), dar și pe diverși slujitori ai altor genuri de artă: cineaști, muzicieni, regizori, pictori, actori, graficieni etc. Critica și știința literară au scos în evidență marea empatie de care s-a bucurat totdeauna Ion Creangă în spațiul spiritual de la est de Prut. La începutul mileniului de față, savantul filolog Mihai Cimpoi constata că basarabenii dau dovadă de un „crengianism fundamental” (Cimpoi, 2002, p. 150). Ideea a fost preluată și dezvoltată de istoricul literar și profesorul Alexandru Burlacu. Într-o lucrare a sa, opera crengiană e văzută ca etalon și „modelul cel mai fascinant” pentru creatorii de valori literare din Basarabia (Burlacu, 2002, p. 144). Aserțiuni judicioase la această temă aflăm și în studiul monografic „Ion Creangă. Spectacolul disimulării” semnat de criticul literar și eseistul Adrian Dinu Rachieru, în special, în compartimentul „Umbră” lui Ion Creangă în Basarabia¹.

Numeroși sunt poeții români care l-au elogiat pe sfătosul bunic din Humulești în operele lor⁵. Dar, în rândurile ce urmează, ne vom referi doar la cinci nume exponențiale din ultimele 7-8 decenii: Liviu Deleanu și Vasile Levițchi din generația în vârstă, Grigore Vieru, copil al anilor de război, Nicolae Dabija și Arcadie Suceveanu din falanga *Ochiului al treilea*.

Liviu Deleanu și-a dezvăluit sentimentele în emoționantul sonet „Creangă”. Cităm: „Sfătosule bunic din Humulești,/ Cât haz ai pus, cât păs și câtă jale/ În tâlcul slovei tale țărănești/ Din zilele copilăriei tale”. Da! O copilărie mai interesantă, mai plină de ghidușii și mai povățuitoare ca cea zugrăvită de marele humuleștean, în capodopera sa „Amintiri din copilărie”, nu vom găsi în literatura română. Încă în anii '60, la aproximativ un centenar de la apariția poveștilor, distinsul folclorist și etnolog Ovidiu Birlea, într-un fundamental studiu, constata că moștenirea literară, luată de el în discuție, vedește „o sim-

1 A se vedea în acest sens volumele omagiale „Simplu ca sufletul”. Alcătuire: A.V. Ciocanu și M. F. Papuc, Chișinău, Cartea Moldovenească, 1976 și „Creangă – veșnic verde...”. Alcătuire: A.V. Ciocanu și M. F. Papuc, Ediția a II-a, revăzută și îngrijită. Chișinău: Literatura Artistică, 1987.

bioză organică a dorului cu umorul” (Bîrlea, 1967, p. 237). La acești prețioși parametri ai creației crengiene, lărgind întrucâtva noțiunea, s-a referit, la începutul secolului actual, și Elena Mărăscu, profesoară de limba și literatura engleză la Universitatea din Turnu Severin, România. Întreprinzând, în lucrarea sa de doctorat, o cercetare comparată a universului copilăriei și a imaginii copilului la Charles Dickens, Ion Creangă și Mark Twain, exegeta a ajuns la concluzia că scriitorul român se impune față de ceilalți prin îmbinarea măiestrită a lirismului cu umorul.

Dar să revenim la Deleanu. În strofa a doua a sonetului, poetul se referă la marea influență a clasicului nostru asupra scriitorilor ce l-au urmat în timp: „Ai ticluit nepoților povești/ Pe prispele Țicăului din vale,/ Ca-n Sadoveanu-apoi să dăinuiești/ Și-n alți rapozi de slove și chimvale”. Într-adevăr, tematica și motivele prozei crengiene dăinuie în diverse scrieri din posteritatea genialului prozator. Cât privește spațiul dintre Prut și Nistru, ilustrativ este în acest sens recentul studiu monografic „Ion Creangă și proza basarabeană” (Chișinău: Gunivas, 2020; Tipogr. „Fox Trading”, 278 p.) semnat de Iraidă Costin-Băicean, profesoară la Universitatea de Stat din Bălți.

Același Ioan Mânăscuță, într-un alt eseu din volumul nominalizat, eseu intitulat „Minunea de a-l avea”, precizează: „Creangă este o minune a poporului nostru, o minune care se perpetuează în fiecare suflet, trezind la viață vaste stratificări de simțire și înțelegere” (Mânăscuță, 2016, p. 94). Anume acest aspect al ecourilor trezite de opera crengiană în ființa urmașilor, precum și senzația unei fascinante rudenii sufletești cu universul crengian constituie laitmotivul poeziei lui Vasile Levițchi „Nu știu alții cum sînt”: „Pe Nică al lui Ștefăn a Petrei/ L-am avut tovarăș de joacă,/ Am crescut la prichiciul vetrei/ Și-mpreună zburdam pe toloacă (...)/Mă lua-n lumea lui și pe mine/ La cireșe, la târg, la scădat – / Miraje de basm și icoane senine/ La fel ca la mine-n în sat.../ Și nu-i moldovean să nu spună/ Înțelept și domol cuvânt:/Eu cu Nică am crescut împreună,/ Nu știu alții cum sînt...”

Tot Ovidiu Bîrlea, în exegeza citată, preciza că „*Harap Alb* este, fără îndoială, cel mai frumos basm al lui Creangă și din întreaga noastră literatură” (Bîrlea, 1967, p. 64). Anume splendoarea și unicitatea acestei scrieri, credem noi, l-a făcut pe bucovineanul V. Levițchi să-i consacre creația poetică „*Odă lui Harap Alb*”. Cântarea evocă faptul că ființa umană are menirea să încerce căi neumblate, tărâmurii virgine și să persevereze aidoma feciorului de crai din poveste. Întrucât în atare acțiuni primejdiile sunt de neocolit, important este, accentuează poetul, „Cu cine te prinzi tovarăș de drum?” Adeseori suntem

ademeniți de o „viață lungă cu drum scurt de la pat la masă”, dar „ni-s dragi totuși drumeții-ndrăzneți”; de aceea, zice autorul odei, drumul feciorului de crai „nu-l schimbăm pe nimic”.

Întortocheate drumuri și vieți,
Fiecare din noi e-un drumeț.
Dar singur e greu. Primejdii duium.
Cu cine te prinzi tovarăș de drum?

Acesta e mesajul important și de preț, pe care l-a lansat fermecătoarea și înțeleapta poveste crengiană „Harap Alb”.

Iezii din poemul lui Grigore Vieru „Iezii lui Creangă” întruchipează gingășia, farmecul și frumusețea spațiului rural, fragilitatea acestei splendori naturale. Dornici de comunicare cu ființele umane inocente care sunt copiii, ieduții din poveste vin la marginea orașului. Copilașii caută să-i ademenească, să-i apropie, dar ei rămân mirați și nedumeriți când văd cum „micii butași de vie năzuiesc să se-nfrunte cu nămile de fier, cu motoare”. O atare priveliște îi stânjenește și plăpândelessele ființe se retrag în tihna satului. Intervin aici trăirile eului liric, nobila lui dorință ca în peisajul urban să existe „câte-o vie, câte-o verde grădină”, în care să poată zburda și iezii lui Creangă. E aici nostalgia armoniei și a frumuseții care, de regulă, și spre marele nostru regret, lipsește din spațiile urbane. Involuntar, poemul ne duce spre opinia lui Ion Barbu, conform căreia misiunea artei poetice e aceea de a fi „o amintire a unui sens pierdut de frumusețe”.

Fragmente de tablouri rurale, aureolate de prezența genialului Creangă și a personajelor sale emblematice (Verde Împărat, Harap Alb), aflăm în poezia lui Nicolae Dabija „La marginea vierii”. Copilașii dansează „pe roua ce plouă din ram”, iezii zburdă neconținut, dar minunea cea mare pentru prichindei se produce doar atunci când apare în prag bunul Creangă – neîntrecutul făuritor de povești.

E un fapt cunoscut că prietenia lui Creangă cu Eminescu a fost una fascinantă, neîntâlnită în istoria literară chiar până în zilele noastre. E un „exemplu de prietenie de peste veacuri”, zice N. Dabija în poemul „Eminescu și Creangă”.

În ore tainice de tot, câte odată,
când iese dintre tei luna de său –
Creangă și Eminescu mi se-arată
stând în cerdacul casei din Țicău.

Neordinarele întâlniri umpleau cu balsam sufletele acestor doi magicieni ai slovei artistice, dar, în mod inevitabil, surveneau despărțirile ce erau greu de suportat, de aceea poemul se încheie printr-o rugă: atunci când marii prieteni

se vor revedea, cerurile să potopească drumurile cu troiene năprasnice și „să nu mai poată nimeni să-i despartă”.

Pe ideea afinității de trăiri umane între personajele crengiene și copiii de ieri și de azi din întregul areal românesc se sprijină și poemul lui Arcadie Suceveanu, „Nică al lui Ștefan a Petrei”. Când îl „strigă vara dulce din cireși”, prichindelul din poem se înțelege cu cel din cartea crengiană „doar din priviri” și pornesc cot la cot să parcurgă luminosul și fermecătorul tărâm al copilăriei și adolescenței: hoinăresc prin lunci, pasc împreună *Capra cu trei iezi*, prind *pupăza din tei*, se scufundă în apele răcoritoare și întremătoare ale *Ozanei*, strâng mure pe furiș „în ochi de Smărădințe”, pătrund pe furiș și în acea școală în care Trăsnea se chinuia să însușească reguli gramaticale năstrușnice. După toate aceste plăcute peripeții, revelatorul poem se încheie cu un catren care, încă odată, accentuează originea și identitatea bravilor călători.

Apoi, ca băieți de treabă,
Adormim într-un târziu:
El – în cartea lui moș Creangă,
Eu – pe fila ce v-o scriu.

În încheiere, țin să subliniez că articolul de față doar atât și-a propus să cuprindă: cinci poeți reprezentativi pentru timpul lor de afirmare, dar uniți printr-un crez de o noblețe aparte: să-l venereze prin evocările lor poetice pe clasicul Ion Creangă – „Homer al nostru”, prozatorul care duce neconținut faima neamului românesc în lume.

Referințe bibliografice:

1. **BÎRLEA Ovidiu.** *Poveștile lui Creangă*. București: Editura pentru literatură, 1967.
2. **BURLACU Alexandru.** *Literatura română din Basarabia. Anii '20-'30*. Chișinău: Editura Tehnica-Info, 2002.
3. **CIMPOI Mihai.** *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*, ediția a III-a revăzută și adăugită. București: Editura Fundației Culturale Române, 2002.
4. **COSTIN-BĂICEAN Iraida.** *Ion Creangă și proza basarabească*. Chișinău: Gunivas, 2020.
5. **MĂRĂSCU Elena.** *Universul Copilăriei și imaginea copilului la Charles Dickens, Ion Creangă și Mark Twain*. Autoreferat al tezei de doctor în filologie. Chișinău, 2005.
6. **MÂNĂSCURTĂ Ioan.** *Deslușirea semnelor*. Chișinău: Princeps, 2016.
7. **RACHIERU Adrian Dinu.** *Ion Creangă. Spectacolul disimulării*. Timișoara: David Press Print, 2012.

NOTĂ: Articolul a fost realizat în cadrul proiectului de cercetare 20.80009.1606.03 *Contexte socio-culturale autohtone și interconexiuni europene în creația populară și literatura cultă din Basarabia (sec. XIX până în prezent)*, Institutul de Filologie Română „Bogdan P.-Hasdeu” al MEC.